

Γιατί ο κομμουνιστής δεν μπορεί να είναι κρεοφάγος

«Ο Ζακ ρώτησε τον αφέντη του αν δεν είχε προσέξει πως οι φτωχοί άνθρωποι, όση και αν ήταν η αθλιότητά τους, ακόμη και αν δεν είχαν ψωμί ούτε για τον εαυτό τους, είχαν όλοι τους σκυλιά. Αν δεν είχε παρατηρήσει πως αυτά τα σκυλιά ήταν όλα μαθημένα να κάνουν κόλπα, να περπατούν στα δυο πόδια, να χορεύουν, να φέρνουν πίσω κάτι που τους είχαν πετάξει, να πηδούν για τον βασιλιά, για τη βασίλισσα, να κάνουν το ψόφιο, και αυτή η εκπαίδευση τα είχε κάνει τα πιο δυστυχισμένα ζώα του κόσμου. Από αυτό έβγαλε το συμπέρασμα πως κάθε άνθρωπος ήθελε να έχει κάποιον να διατάζει· και, καθώς το ζώο μέσα στην κοινωνία βρίσκεται ακόμη χαμηλότερα από την τάξη των τελευταίων πολιτών, που τους διατάζουν όλες οι άλλες τάξεις, έπαιρναν και αυτοί ένα ζώο για να έχουν κάποιον να διατάζουν»,

Ντενί Ντιντερό, *Ο μοιρολάτρης Ζακ και ο αφέντης του*.

Θεωρείται πως ένα από τα πιο ενδιαφέροντα και κοινά χαρακτηριστικά των κομμουνιστών, των αντεξουσιαστών ή των αναρχικών –όσων γενικότερα εναντιώνονται στην εκμεταλλευτική κοινωνία– είναι η ανυποχώρητη υπεράσπιση των αδυνάτων· και από την άποψη αυτή ο κομμουνισμός είναι από τη φύση του διεθνιστικός και συμπεριληπτικός. Παρ' όλα αυτά η κλασική μαρξιστική σκέψη –είτε για ιστορικούς λόγους είτε λόγω των φιλοσοφικών καταβολών της– είχε περιορίσει τη σφαίρα δράσης της στην προστασία των αναγκών και στη διεκδίκηση των δικαιωμάτων των μελών του είδους μας: στο *Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος* οι Μαρξ και Ένγκελς κοντόφθαλμα κατέταξαν τους προστάτες των ζώων στην ίδια κατηγορία με τους οργανωτές αγαθοεργιών, τους φιλόανθρωπους, τους φανατικούς της εγκράτειας και τους «παρδαλούς ψευτομεταρρυθμιστές»· ο Ένγκελς είχε τοποθετηθεί απαξιωτικά για τους χορτοφάγους και τους αντιζωοτόμους, και είχε χλευάσει τους «οπαδούς της χορτοφαγίας», οι οποίοι –κατά την άποψή του– στην καλύτερη περίπτωση θα μπορούσαν να θεωρηθούν ουτοπικοί σοσιαλιστές. Ακόμη και σήμερα οι κομμουνιστές σε γενικές γραμμές δεν τρέφουν ιδιαίτερη εκτίμηση για εκείνους που αγωνίζονται για την απελευθέρωση των ζώων, τους οποίους συνήθως θεωρούν παράξενους ασκητές ή/και ηθικολόγους αστούς που σπαταλούν τον χρόνο τους για αμελητέα ζητήματα, αντί να επικεντρώνονται στα «θεμελιώδη» προβλήματα. Έτσι περιμένουν από αυτούς να πάρουν μέρος στην πάλη των τάξεων και να αφήσουν πίσω τους ό,τι αντιλαμβάνονται ως μία «τρελή υπεράσπιση των ζώων».

Είναι όμως δυνατόν σήμερα να είμαστε κομμουνιστές και να μη λαμβάνουμε υπόψιν την τύχη που επιφυλάσσεται στα μικρότερα αδέλφια μας (εσκεμμένα άνευ εισαγωγικών), με τα οποία

συγκατοικούμε πάνω σε τούτο τον σβόλο λάσπης; Νομιμοποιούμαστε να μην αναγνωρίζουμε ότι η εκμετάλλευση των ζώων είναι η προϋπόθεση και η λογική δικαιολόγηση της ανθρώπινης εκμετάλλευσης; Οφείλουμε βεβαίως να ομολογήσουμε πως πολύ συχνά οι διεκδικήσεις για την απελευθέρωση των ζώων καταλήγουν να είναι πράγματι γενικές και αφηρημένες ηθικολογίες, όταν δεν αναλύονται οι ιστορικά συγκεκριμένες συνθήκες εντός των οποίων συντελείται η εκμετάλλευση των ζώων και ποιες κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αλλαγές απαιτούνται, ώστε να λάβει τέλος. Ωστόσο, από την άλλη, και κάθε ριζοσπαστική κριτική της κοινωνίας θα παραμένει κολοβή και ημιτελής, αν δεν λαμβάνει υπόψιν της το γεγονός ότι, προκειμένου να δημιουργήσουν κέρδη, οι κυρίαρχες τάξεις δεν εκμεταλλεύονται μονάχα τα καταπιεσμένα στρώματα, τους μισθωτούς κλπ. αλλά επίσης και πάντα τα ζώα (και τη φύση γενικότερα). Επομένως μία ασυμβίβαστη πάλη για την κατάργηση των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής οφείλει να συμπεριλαμβάνει και την απελευθέρωση των ζώων και της φύσης.

Δεδομένου ότι όλα ανεξαιρέτως τα πλάσματα χαρακτηρίζονται από την ικανότητά τους να νιώθουν πόνο, θα ήταν αθεμελίωτο και προϊόν ψευδούς συνείδησης να οδηγηθούμε σε μία απόλυτη διάκριση (ασυνέχεια) μεταξύ ανθρώπινων και μη ανθρώπινων ζώων, καθώς αυτή η ικανότητα παραμένει το αμετάβλητο κοινό τους στοιχείο. Ας ξεκαθαρίσουμε όμως ότι ο πόνος για τον οποίο κάνουμε λόγο δεν είναι μία θολή κατηγορία, αλλά μία ιστορική-υλιστική κατηγορία. Δεν έχει να κάνει με τον αστικό ηθικισμό ή με κήρυγμα ηθικολογίας. Δεν πρόκειται για ερωτικό καημό ή για πονόδοντο, αλλά για πόνο που έχει τις ρίζες του στην οργάνωση της κοινωνίας, στις σχέσεις παραγωγής της και κατά προέκταση μπορεί και πρέπει να απαλυνθεί, και δυνητικά να καταργηθεί. Η βούληση για την επίτευξη αυτού του στόχου συνιστά την ουσιώδη κινητήρια δύναμη της ταξικής πάλης και της ταξικής αλληλεγγύης· αδιαφορία για τη ζωική οδύνη στο πλαίσιο της αντικαπιταλιστικής θεωρίας και πρακτικής σημαίνει και άρνηση ενός σημαντικού μέρους των θεμελίων της.

Στο βαθύτερο ψυχολογικό και ψυχαναλυτικό επίπεδο προσέγγισης του ζητήματος η βία σε βάρος των ζώων έχει την ίδια ρίζα με εκείνη σε βάρος του ανθρώπου· και αυτή η ρίζα είναι η αποστροφή που αισθανόμαστε για τον εαυτό μας ως ζώο, η απώθηση της ζωότητάς μας. «Η ιδέα του ανθρώπου στην ευρωπαϊκή ιστορία εκφράζεται στη διάκρισή του από το ζώο. Με την έλλειψη του Λόγου που το χαρακτηρίζει αποδεικνύουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Αυτή η αντίθεση επαναλήφθηκε μηχανικά σαν προσευχή με τόση επιμονή και ομοφωνία από όλους τους προγόνους της αστικής σκέψης, τους αρχαίους εβραίους, τους στωικούς και τους πατέρες της εκκλησίας, αργότερα διαμέσου του μεσαίωνα και των νεότερων χρόνων, ώστε ανήκει πια όσο λίγες ιδέες στο βασικό αναπαλλοτρίωτο απόθεμα της δυτικής ανθρωπολογίας. Αναγνωρίζεται ακόμη και σήμερα» (Μαξ Χορκχάιμερ & Τέοντορ Αντόρνο, *Διαλεκτική του διαφωτισμού*).

Είναι η απώθηση, ή και μόνο έστω η άμβλυνση, αυτού του κοινού ανήκειν που γεννάει ιεραρχίες, πρακτικές εκμετάλλευσης και δολοφονίας του μη ανθρώπινου, αποστάσεις, θόλωμα του ορίζοντα, με τη μορφή μιας τακτοποιημένης χαρτογραφίας των ειδών και γενικότερα του ορατού. Ωστόσο ζώα και άνθρωποι μοιράζονται την ίδια ιστορία της γης, τον ίδιο αέρα, συχνά τα ίδια κλίματα, την ίδια

περιπέτεια του βίου, την ίδια συμμετοχή σε μία ζωή που είναι σχέση του έμβριου με το έμβριο. Μοιράζονται μερικές φορές το ίδιο κατοικείν, και σε πάρα πολλές περιπτώσεις ο οργανισμός, οι τρόποι του αισθάνεσθαι, του πάσχειν και του επιθυμείν είναι κοινοί. Και παρ' όλα αυτά στη γενεαλογία πολλών γνώσεων η ιστορία της ζωικής αναπαράστασης δεν αποτελεί παρά την ανελέητη ασίγαστη κατασκευή μιας διαφοράς: μεταξύ της συνείδησης του ανθρώπου και του ενστίκτου του ζώου· μεταξύ της γνώσης και της απουσίας της γνώσης· μεταξύ ενός αισθάνεσθαι που ωθεί προς τη γλώσσα και μιας σκοτεινής κλειστής κατ' αίσθηση αντίληψης σε μία στοιχειώδη σωματότητα, άνευ επίγνωσης, άνευ έκφρασης. Πάνω σε τούτη την πικρή διάζευξη οικοδομήθηκε ο πολιτισμός, ο οποίος μεταμόρφωσε την πρωταρχική χοντροκομμένη πράξη –την πέτρα που επιμηκύνει το σώμα, το πελεκούδι που σκοτώνει τη λεία– σε μία εκλεπτυσμένη τεχνική που κατέστη η μήτρα περαιτέρω διαζεύξεων. Εξού και η κυριαρχία του ανθρώπινου είδους, η ιστορία μιας συνεχούς και μελετημένης καθυπόταξης του ζωικού κόσμου, η μετατροπή του μη ανθρώπινου σε σκλάβο. Ταυτόχρονα όλες οι μορφές οργάνωσης της εξουσίας συγκροτούσαν τη στενή συμμαχία του πολιτισμού με την κεντρικότητα/εξαιρετικότητα του ανθρώπου. Η ιστορία του πολιτισμού, των πολιτισμών, είναι η αιματηρή πορεία αυτού του υποβιβασμού του ζωικού σώματος σε ένα σώμα άνευ γλώσσας και γνώσης, της αναγωγής του ζωικού πόνου σε μία αναγκαιότητα η οποία εντάσσεται στην τάξη των πραγμάτων, στην τάξη του πολιτισμού, στα τελετουργικά και στα ήθη του.

Αν ρίξουμε μία ματιά στην ιστορία εύκολα διαπιστώνεται πως η μεταμόρφωση των ανθρώπων σε ζώα επανέρχεται ως τιμωρία. Θεωρείται κολασμός να είναι κανείς φυλακισμένος στο σώμα ενός ζώου. Κάθε ζώο θυμίζει μία αβυσσαλέα συμφορά που συνέβη στους πανάρχαιους χρόνους. Σε κάθε περίπτωση το να κρατάμε έξω από τη σφαίρα της ηθικής θεώρησης ολόκληρες ομάδες (βλ. «είδη») αισθανόμενων πλασμάτων παρέχει όχι μόνο τη νομιμοποίηση και την ηθική αιτιολόγηση των εφιαλτικών πρακτικών μεταχείρισης των ζώων, αλλά και την ιδεολογική δυνατότητα να εξισώνουμε «ανεπιθύμητες» ανθρώπινες ομάδες (μετανάστες, ομοφυλόφιλους, γυναίκες κ.ά.) στα ίδια τα ζώα, τα οποία λαμβάνονται ως συστήματα αρνητικής αναφοράς, με στόχο να τους επιφυλάξουμε την ίδια τύχη-μεταχείριση, δηλαδή την εξολόθρευση: για τους ναζί οι Εβραίοι είναι «αρουραίοι», για τους Ευρωπαίους αποίκους οι Αφρικανοί τίποτε περισσότερο από «πίθηκοι».

Με την εκ των υστέρων γνώση μπορούμε να διαπιστώσουμε ότι η κυριαρχία που ο άνθρωπος εδώ και χιλιετίες ασκεί σε βάρος της φύσης μεγάλωσε ακόμη περισσότερο αυτό το χάσμα (του ανθρώπου από τα υπόλοιπα έμβια και τη φύση), εδραιώνοντας ολοένα περισσότερο την ίδια την κυριαρχία. Μόνο που «οι άνθρωποι πληρώνουν την αύξηση της εξουσίας τους με την αποξένωση από αυτό που εξουσιάζουν», όπως εύστοχα επισημαίνουν οι Αντόρνο και Χορκχάιμερ. Με άλλα λόγια, η εξουσία που ο άνθρωπος ασκεί σε βάρος της φύσης παρουσιάζεται ταυτόχρονα ως αιτία και ως αποτέλεσμα της αποξένωσής του από αυτή· και η κατάπνιξη της εσωτερικής φύσης των ανθρώπινων πλασμάτων είναι τόσο μία συνθήκη όσο και μία συνέπεια του καπιταλιστικού τρόπου οργάνωσης της κοινωνικής εργασίας, γιατί δεν πρέπει να παραβλέπουμε ότι η ακόρεστη επιθυμία του ανθρώπου να επεκτείνει την εξουσία του στα δύο άπειρα, στον μικρόκοσμο και στο σύμπαν, είναι άμεσα συνυφασμένη με τη δομή της κοινωνίας και είναι βαθιά ριζωμένη σε αυτή. Είναι μέσω της κοινωνικής οργάνωσης που η

«ανθρώπινη» συνείδηση αναδύεται και παγιώνεται ως κάτι άκαμπτο και αντίθετο προς τη φύση: δεδομένης της σχέσης εξάρτησής του από την κοινωνία, το άτομο κατέχει την εικόνα του εαυτού του που η κοινωνία επεξεργάζεται και διαδίδει μέσα από την οικονομική και ιδεολογική της εξέλιξη. Προπαντός γιατί η ανύψωση και η τελειοποίηση του ανθρώπινου πνεύματος είναι εφικτές μόνο εκεί που υφίσταται το προνόμιο της απαλλαγής από την υλική εργασία, και της ρήξης με το ζώδες και το φυσικό. Όπως σημειώνει ο Μαξ Χορκχάιμερ στην *Έκλειψη του λόγου*, «στην κυριαρχία επί της φύσης εμπεριέχεται η κυριαρχία επί του ανθρώπου. Κάθε υποκείμενο πρέπει όχι μόνο να συνεργαστεί με τους άλλους στην καθυπόταξη της εξωτερικής, ανθρώπινης και μη ανθρώπινης, φύσης, αλλά, για να κατορθώσει κάτι τέτοιο, πρέπει να καθυποτάξει τη φύση μέσα του. Η κυριαρχία “εσωτερικεύεται” χάριν της κυριαρχίας».

Με δυο λόγια, ο άνθρωπος ως άτομο εσωτερικεύει την κυριαρχία που ασκεί στην εξωτερική φύση ως είδος, μαθαίνοντας να δαμάζει τη ζωότητά του, το ζώο που είναι ο ίδιος. Η καταπίεση της εσωτερικής φύσης των ανθρώπων είναι ταυτόχρονα προϋπόθεση και συνέπεια του καπιταλιστικού τρόπου οργάνωσης της κοινωνικής εργασίας. Η έξοδος του ανθρώπου από τη ζωότητα συνιστά μία προϋπόθεση της ίδιας της ύπαρξης της κοινωνίας· η επιβολή της στο άτομο καθίσταται μία διαρκής ανάγκη, καθώς η ζωότητα απειλεί το στάδιο ανάπτυξης στο οποίο η εκάστοτε κοινωνία έχει φτάσει. Η φυσική ύπαρξη, ζωική και φυτική, ανέκαθεν αποτελούσε για την κοινωνία τον απόλυτο κίνδυνο. Στην πορεία του χρόνου καταβλήθηκε κάθε προσπάθεια και επιβλήθηκε όποια φοβερή ποινή και τιμωρία χρειάστηκε, ώστε η ζωντανή ανάμνηση της προϊστορίας, της προπατριαρχικής κοινωνίας, να ξεριζωθεί από τη συνείδηση των ανθρώπων: η ανθρωπότητα υπεβλήθη –και δεν σταματά να υποβάλλεται, καθώς επαναλαμβάνεται σε κάθε παιδική ηλικία– σε μία τρομερή διαδικασία απώθησης της ζωότητας, σε μία «κατεργασία» και εδραίωση της «ταυτότητάς» της, με συνέπεια την πλήρη απώλεια του αληθινού εαυτού της, την απόλυτη αλλοτρίωσή της, την εδραίωση της πλάνης του οντολογικού διαχωρισμού μεταξύ πνεύματος και φύσης – όπου το «άλλο» της φύσης είναι μόνο ένα όνομα του εκφυλισμού του ανθρώπινου, εκείνο που το πνεύμα χρειάζεται, προκειμένου να υψωθεί πάνω από τη φύση. Μόνο που αυτό αποκρύπτει την απάτη με την οποία θρέφεται το ασυμφιλίωτο ανθρώπινο πνεύμα: τη διαιώνιση της βίαιης πάλης που είναι εσωτερική στη φύση, καθώς ο άνθρωπος δεν κάνει άλλο από το να αναπαράγει σε ένα υψηλότερο επίπεδο μία βία που κληρονομεί από τη φυσική πάλη για την ύπαρξη. Είναι από την άποψη αυτή που η υλιστική αναγνώριση και επίγνωση ότι ο άνθρωπος –παρ’ όλα αυτά– παραμένει ένα ζώο είναι η εκ των ων ουκ άνευ συνθήκη για κάθε εγχείρημα εξόδου από τη βαρβαρότητα στην οποία έχει περιέλθει ο πλανήτης. Αυτή η φάση θα συνέπιπτε με την αυθεντική διαδικασία «εξανθρωπισμού» μας, αφού μόνο με την υπενθύμιση της φύσης, που το ίδιο είναι, το ανθρώπινο πνεύμα δύναται να επιλύσει τους ανταγωνισμούς που το κατασπαράσσουν και το αντιπαραθέτουν στα υπόλοιπα έμβια.

Σε τούτο ακριβώς το σημείο της αλλοτρίωσης του ανθρώπου τόσο από την εσωτερική του φύση (ζωότητα) όσο και από την εξωτερική του το αίτημα της υπέρβασης αυτής της αλλοτρίωσης συναντά την αντικαπιταλιστική πάλη και τέμνεται με εκείνο της απελευθέρωσης των ζώων. Ο άνθρωπος οφείλει να ξαναβρεί εκείνη τη ζωική φύση που ο «πολιτισμός» απώθησε και τούτο δεν

μπορεί να συντελεστεί αφήνοντας άθικτες τις δομές του καπιταλισμού. Στην κατεύθυνση αυτή μία από τις πλέον ενδεικτικές υποδείξεις αποτελεί το περίφημο απόσπασμα από τα *Οικονομικά και φιλοσοφικά χειρόγραφα του 1844* του Μαρξ: «Αυτός ο κομμουνισμός είναι η γνήσια επίλυση της σύγκρουσης μεταξύ ανθρώπου και φύσης, και μεταξύ ανθρώπου και ανθρώπου· η αληθινή επίλυση της σύγκρουσης ανάμεσα στη ζωή και το ον, ανάμεσα στην αντικειμενοποίηση και την αυτοεπιβεβαίωση, ανάμεσα στην ελευθερία και την αναγκαιότητα, ανάμεσα στο άτομο και το είδος. Αυτός ο κομμουνισμός είναι η λύση του αινίγματος της ιστορίας».

Ακόμη και αν δεν είναι τόσο εύκολο να προσπεράσουμε το γεγονός ότι ο παραδοσιακός μαρξισμός τείνει να επαναπροτείνει μία ανθρωποκεντρική οπτική· ακόμη και όταν έχουμε την αίσθηση ότι στη «γνήσια επίλυση της σύγκρουσης μεταξύ ανθρώπου και φύσης» ξαναπροβάλλει ένας λαϊκός χιλιασμός που αποδίδει στον άνθρωπο μία συμφιλίωση με τη «φύση» χάρις στο γεγονός ότι ο άνθρωπος γίνεται κύριος του εαυτού του, των διαειδικών σχέσεων, της ανάπτυξης της επιστήμης και των παραγωγικών δυνάμεων, ωστόσο σε τούτο το εμβληματικό χωρίο διατυπώνεται με ρητό τρόπο ο στόχος της οριστικής αναγνώρισης της ανάγκης να «επιλυθεί η σύγκρουση, ο ανταγωνισμός, μεταξύ ανθρώπου και φύσης», να συντελεστεί το ξεπέρασμα της αλλοτρίωσης, εξαιτίας της οποίας ο άνθρωπος χάθηκε στην Ιστορία. Σε αυτήν τη νέα φάση, που κλείνει την εποχή της «προϊστορίας», το ανθρώπινο ον ανακαλύπτει ότι είναι ένα αναπόσπαστο μέρος εκείνου από το οποίο έλαβε ζωή, ότι αποτελεί κομμάτι της φύσης και συνεπώς επανασυνδέεται μαζί της αποβάλλοντας οριστικά την αλλοτριωτική εμμονή που κατέστησαν εφικτή οι θρησκείες, η ύβρις του θετικισμού, το κυνήγι του κέρδους, μία αρρωστημένη αντίληψη της προόδου κλπ.

Η αντίθεση μεταξύ καπιταλισμού και φύσης έχει πλέον αγγίξει τέτοια επίπεδα όξυνσης που απειλεί την ίδια την επιβίωση του ανθρώπινου είδους, και σε τούτο συμβάλλει σε τεράστιο βαθμό και η βιομηχανοποιημένη παραγωγή κρέατος· εξού και επείγει ένα άλλο βλέμμα πάνω στη σχέση μας με τα μη ανθρώπινα. Επομένως ο λόγος δεν πρέπει να είναι μόνο το εργαλείο που ψυχρά σχεδιάζει τη σφαγή, αλλά να συνιστά επίσης το όπλο που οφείλει να μεριμνά και για τους πιο αδύναμους. Μπορεί ο άνθρωπος να έχει κηρύξει έναν άνισο πόλεμο εναντίον των μη ανθρώπινων αδελφών του και εναντίον του περιβάλλοντος εντός του οποίου ζει, αλλά η φύση προφέρει με το στόμα του ανθρώπου και μία λέξη που προηγουμένως αγνοούσε: ειρήνη, δηλαδή συμφιλίωση με την -έξω και μέσα- φύση μας. Το πρώτο υποχρεωτικό βήμα που οφείλουμε να κάνουμε είναι να αρχίσουμε να εδραιώνουμε τις ηθικές αρχές μας όχι σε εφήμερες τυχαίες διαφορές (όπως το χρώμα του δέρματος, ο αριθμός των άκρων ή η ικανότητα να μιλάμε κινέζικα), αλλά στο αναμφισβήτητο γεγονός ότι άνθρωποι και μη είμαστε έμβια και αισθανόμενα πλάσματα· και επομένως θα πρέπει σε όλους μας, και αυτό είναι το ελάχιστο, να είναι εγγυημένες τόσο η ικανότητα να έχουμε μία ζωή που να προσιδιάζει στα ηθολογικά χαρακτηριστικά του «είδους» ένταξης όσο και η δυνατότητα να μεταβιβάζουμε στους απογόνους τη γενετική κληρονομιά μας· και από την άποψη αυτή δεν θα πρέπει ούτε να μας υποβάλλουν σε επίπονες διαδικασίες, όπως τα βασανιστήρια. Είναι αδύνατον να μη δούμε ότι στα εντατικά εκτροφεία και στα σφαγεία, στα εργαστήρια πειραμάτων και στο κυνήγι, αυτές οι ελάχιστες αρχές προστασίας των αισθανόμενων ζώων, για τις οποίες ένας κομμουνιστής εξ ορισμού θα όφειλε να μην

κάνει ούτε ένα βήμα πίσω, όχι μόνο καταστρατηγούνται, αλλά είναι ακριβώς πάνω στη συστηματική παραβίασή τους που οι συγκεκριμένες ανθρώπινες δραστηριότητες στηρίζονται και ευδοκιμούν.

Αλλά εκείνο της κρεοφαγίας συνιστά «μονάχα» ένα ηθικό πρόβλημα; Ασφαλώς όχι. Η απάντηση είναι προφανής, ακόμη και αν αρκεστούμε στην απαρίθμηση ορισμένων μόνο από τις αρνητικές πτυχές της κατανάλωσης κρέατος· πτυχές οι οποίες, από τη μια, είναι εξαιρετικά επίκαιρες και, από την άλλη, λόγω της σημασίας τους δύσκολα θα μπορούσε να προσπεράσει κάποιος που θα ήθελε να θεωρείται κομμουνιστής ή αντεξουσιαστής: και βέβαια δεν αναφερόμαστε στο πόσο επιβλαβής είναι για την ανθρώπινη υγεία η υπερβολική κατανάλωση κρέατος· αναφερόμαστε στην πείνα, στη λειψυδρία, στην οικολογική καταστροφή, στις συνέπειες της παγκοσμιοποίησης κ.ά., δηλαδή σε επείγοντα ζητήματα που απασχολούν το διεθνές κομμουνιστικό κίνημα, τα οποία αποδεικνύουν ότι η ζωική παραγωγή στις σημερινές διαστάσεις της δεν είναι μόνο παράλογη, αλλά εμποδίζει και την κοινωνική πρόοδο.

Ας δούμε λίγο πιο διεξοδικά πώς κάποια από αυτά είναι άμεσα συνδεδεμένα με την κατανάλωση κρέατος. Το σημαντικότερο ίσως αυτών αφορά την πείνα στον κόσμο. Δεκάδες χιλιάδες όμοιοί μας πεθαίνουν καθημερινά εξαιτίας της πείνας ή του υποσιτισμού, ουσιαστικά λόγω της άνισης κατανομής του «πλούτου», όπου στην έννοια του πλούτου οφείλουμε να συμπεριλάβουμε και τις διατροφικές πρωτεΐνες. Ωστόσο, δεδομένου ότι για την παραγωγή ενός κιλού ζωικής πρωτεΐνης απαιτούνται 16 κιλά φυτικών πρωτεϊνών και στις ανεπτυγμένες χώρες κάθε άτομο καταναλώνει ετησίως κατά μέσο όρο περίπου 90 κιλά κρέας, υπολογίστηκε ότι ενάμισι δισεκατομμύριο μηρυκαστικά (τουτέστιν μόνο ένα μικρό μέρος των ζώων με τα οποία τρεφόμαστε) καταναλώνουν μία ποσότητα δημητριακών που θα αρκούσε να χορτάσουν την πείνα τους 9 δισεκατομμύρια άνθρωποι. Όσον αφορά το νερό, ανησυχούμε, και δικαιολογημένα, για την έλλειψή του, για την εφιαλτική απειλή της λειψυδρίας και τους κινδύνους που ελλοχεύουν στην ιδιωτικοποίησή του. Πάνω από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι δεν έχουν ούτε μία σταγόνα πόσιμου νερού, ωστόσο το 70% του νερού καταναλώνεται στη ζωοτεχνία και στην καλλιέργεια προϊόντων που προορίζονται για τα ζώα εκτροφής (παραγωγικά ζώα). Αυτό σημαίνει ότι η παραγωγή ενός κιλού κρέατος κοστίζει στο περιβάλλον αρκετές χιλιάδες λίτρα νερού. Επίσης, όπως επισημάνθηκε ήδη, για την εκτροφή τόσων δισεκατομμυρίων βοοειδών, αιγοπροβάτων, χοίρων και πουλερικών που δολοφονούνται για την ανθρώπινη διατροφή κάθε χρόνο υπάρχει πιεστική ανάγκη τεράστιων ποσοτήτων τροφής. Έτσι ολοένα μεγαλύτερες εκτάσεις γης του πλανήτη μετατρέπονται σε καλλιέργειες δημητριακών για τα ζώα ή σε βοσκοτόπους, με επιπτώσεις όπως η απερήμωση, οι μονοκαλλιέργειες, η καταστροφή των δασών της βροχής, η απώλεια της φυτικής και ζωικής βιοποικιλότητας, η κατασπατάληση των αποθεμάτων υδάτινων πόρων ή η μόλυνσή τους, η αύξηση των εκπομπών του άνθρακα. Σε όλα τα παραπάνω οφείλουμε να προσθέσουμε ορισμένα ακόμη στοιχεία: το υψηλότερο ενεργειακό κόστος που συνεπάγεται η παραγωγή κρέατος (χρειάζονται περίπου 9 λίτρα βενζίνης για ένα κιλό βόειου κρέατος)· εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης ελάχιστες πολυεθνικές ελέγχουν κάθε πτυχή της βιομηχανίας κρέατος: από τους γενετικά τροποποιημένους σπόρους για την παραγωγή ζωοτροφών μέχρι τα γενετικά τροποποιημένα ζώα για τη μέγιστη αύξηση της παραγωγικότητάς τους, από τα ζιζανιοκτόνα για τη διευκόλυνση της παραγωγής των σπόρων που προορίζονται για ζωοτροφές μέχρι

τα αντιβιοτικά και τις ορμόνες που απαιτούνται για την «αύξηση» και τη διατήρηση στη ζωή των ζώων στις αφύσικες όσο και οικτρές συνθήκες της εντατικής κτηνοτροφίας, από τις αλυσίδες «αποσυναρμολόγησης» (διαμελισμού) πριν και μετά τη σφαγή μέχρι το ευρύτατης κλίμακας μάρκετινγκ και τη λιανική πώληση. Ολόκληρο αυτό το σύστημα συντηρείται χάρις στα δισεκατομμύρια των «πτωματοφάγων». Πόσο λογικό είναι επομένως κάποιος που αυτοαποκαλείται κομμουνιστής και διατείνεται ότι παλεύει για την εξάλειψη της πείνας, εναντίον της ιδιωτικοποίησης του νερού, για την προστασία του περιβάλλοντος, εναντίον της παγκοσμιοποίησης και άλλα τέτοια «ωραία» την ίδια στιγμή να τρέφεται με μπριζόλες και να μην μπορεί να αποχωριστεί τα αγαπημένα του παιδάκια στα κάρβουνα;

Αλλά ένας κομμουνιστής θα πρέπει επιπροσθέτως να αντιληφθεί ότι είναι και εντελώς αντίθετο στην ιδεολογία, στην πολιτική και στην ηθική που πρεσβεύει να μετατρέπουμε τα μη ανθρώπινα σε αντικείμενα/«υποκείμενα» βιοπολιτικής διαχείρισης εξαναγκάζοντάς τα –δεδομένου ότι πλέον ο ιμπεριαλιστικός ανθρωποκεντρισμός έχει αποικίσει όλα τα ενδιατήματά τους– να ζουν σε περιβάλλοντα που εμείς δημιουργήσαμε. Από την άποψη αυτή, οι σύγχρονοι ζωολογικοί κήποι, τα φυσικά πάρκα, οι «ζωοπόλεις» δεν αποτελούν παρά εκφράσεις ενός αποικιακού μοντέλου περισσότερο ανοιχτού μεν, ίσως περισσότερο ανεκτικού προς τις διάφορες υποκειμενικότητες, αλλά που δεν αμφισβητούν ούτε στο ελάχιστο την ανθρώπινη κυριαρχία ούτε τις εξουσιαστικές-εκμεταλλευτικές σχέσεις μεταξύ ανθρώπου και ζώου ούτε τη βία που χαρακτηρίζει αυτές τις σχέσεις. Για τον λόγο αυτόν ο κομμουνιστής οφείλει να απορρίψει τις βιοπολιτικές υποκειμενοποίησης των μη ανθρώπινων ζώων από διάφορους μηχανισμούς εξουσίας/γνώσης που διακρίνουν τις σύγχρονες σχέσεις μεταξύ ανθρώπων και ζώων. Αξίζει να σταθούμε λίγο περισσότερο στο τελευταίο σημείο, γιατί δείχνει με ξεκάθαρο τρόπο ότι τα ζώα, όπως και οι άνθρωποι, υπόκεινται στην πειθαρχία και στη βιοεξουσία, ότι η βιοπολιτική διαπερνά κάθε λεπτομέρεια της ζωής του (ανθρώπινου και μη) πληθυσμού, καθώς ρυθμίζει όχι μόνο τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους αλλά και εκείνες των ανθρώπων με τα άλλα είδη, ασκώντας τις ίδιες τεχνικές καθυπόταξης και ελέγχου όλης της ζωής. Ο πολλαπλασιασμός των ζωικών υποκειμένων –είτε παρατηρείται στις θεωρίες για τα δικαιώματα και την ευημερία των ζώων, είτε στις προσπάθειες να παρασχεθεί νομική προστασία σε ορισμένες ομάδες (π.χ. στους μεγάλους πιθήκους), είτε στην εμπειρική αναγνώριση των μοναδικών και μεστών νοήματος τρόπων αντίληψης και οπτικών των διάφορων ειδών– αν, από τη μια, τερματίζει την καρτεσιανή αναγωγή των ζώων σε μηχανές και αμφισβητεί τις μορφές διαιδικής κυριαρχίας, από την άλλη, ωστόσο αυτό δεν υπονομεύει την υποταγή τους στους μηχανισμούς της βιοεξουσίας, στον βαθμό που η υποκειμενικότητα των ζώων έχει συχνά χρησιμοποιηθεί ως το ίδιο το μέσο διαχείρισής τους. Πράγματι, οι αποτελεσματικότερες μορφές εξουσίας επί των ζώων είναι συχνά εκείνες που διαθέτουν την ακριβέστερη γνώση του νου και της συμπεριφοράς τους, έτσι ώστε να είναι σε θέση να τα καθοδηγούν και να τα μεταμορφώνουν ακόμη πιο αποτελεσματικά και εντατικά. Όταν αιχμαλωτίζουμε ή –είτε άμεσα είτε έμμεσα– υποχρεώνουμε ένα ζώο να ζήσει σε ένα περιβάλλον –εν προκειμένω σε ένα ανθρωπογενές περιβάλλον– διαφορετικό από το προηγούμενο, το οποίο έχουμε καταστρέψει, ίσως δεν το σκοτώνουμε, αλλά η βία που ασκούμε πάνω του είναι ξεκάθαρη, δεδομένου

ότι το εξαναγκάζουμε να κατασκευάσει έναν εντελώς νέο υποκειμενικό κόσμο, σε θέση να προσαρμοστεί στον ανθρώπινο. Βρισκόμαστε μπροστά στις ανώτερες τεχνικές βελτιστοποιημένης υποκειμενοποίησης των ζώων σε ανθρωπογενή περιβάλλοντα· τεχνικές που χρησιμοποιούνται στη διαχείριση των έμβιων όντων όχι μόνο σε ζωολογικούς κήπους, αλλά και σε έναν ολοένα αυξανόμενο αριθμό από περιβάλλοντα που έχουν τροποποιηθεί από τον άνθρωπο. Οι μηχανισμοί της βιοεξουσίας έχουν μετακινηθεί ευρέως στη φυσική ζωή, από τα καταφύγια που κάποτε θεωρούνταν «άγρια» μέχρι τη χαρτογράφηση και τη χειραγώγηση των γονιδίων.

Παράλληλα με την αποδόμηση του (νεο)καρτεσιανού αναγωγισμού, είναι σημαντικό να αναγνωρίσουμε και να αναλύσουμε την επιμονή μιας μορφής παραγωγικής βιοεξουσίας που δρα πάνω στα μη ανθρώπινα ζώα ως υποκείμενα εμπειρίας και εμπρόθετης δράσης, στο έργο της να «φροντίζει» τη ζωή, την υγεία και την ευημερία τους· ιδιαίτερα αν αναλογιστούμε ότι ακριβώς το ίδιο φαινόμενο παρατηρείται και στον ανθρώπινο κόσμο με τον ολοένα και πιο εκτεταμένο έλεγχο των ζώων μας μέσω των «επιτευγμάτων» της τεχνολογίας, της τεχνητής νοημοσύνης κλπ., στον βαθμό που ολόκληρη η ανθρώπινη κοινωνία έχει καταστεί ένα απέραντο βιομηχανικό εκτροφείο, με πολύμορφες, εκλεπτυσμένες και δαιδαλώδεις –και εξίσου γοητευτικές εκ πρώτης όψεως– πρακτικές άσκησης του ελέγχου και του λόγου της εξουσίας. Στο φιλοσοφικό και πολιτικό επίπεδο (βλ. βιοπολιτική) θα μπορούσαμε να ανατρέξουμε –αντλώντας ωφέλιμα και γόνιμα συμπεράσματα– στη φουκωική ανάλυση της «ποιμαντικής εξουσίας». Πράγματι η ποιμαντική εξουσία –με την έμφαση που αποδίδει στην *ευθύνη* («ο ποιμένας οφείλει να αναλάβει την ευθύνη για τη μοίρα ολόκληρου του κοπαδιού και του κάθε πρόβατου ξεχωριστά»), στην *υποταγή/υπακοή* («η σχέση ποιμένα-πρόβατου είναι μία σχέση ατομικής και απόλυτης εξάρτησης»), στην *εξατομικευμένη γνώση* («ο ποιμένας οφείλει να ενημερώνεται σχετικά με τις υλικές ανάγκες του κάθε μέλους του κοπαδιού και να τα φροντίζει, όταν κρίνεται απαραίτητο») και στην *εξιλέωση* («στην αποκήρυξη αυτού του κόσμου και του εαυτού »)– αναδεικνύει σε μεγάλο βαθμό τις δυναμικές που θέτει σε κίνηση η ρητορική του «ευτυχισμένου κρέατος» και τους μηχανισμούς χειραγώγησης των συνειδήσεών μας.

Λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα προηγούμενα, τους ποικίλους τρόπους με τους οποίους ασκείται η ανθρώπινη βία σε βάρος των ζώων, είναι ομολογουμένως περίεργο πως κάποιος θα μπορούσε με ειλικρίνεια να χαρακτηριστεί κομμουνιστής δίχως να είναι –τουλάχιστον– χορτοφάγος. Μπορεί να ηχεί προκλητικό, αλλά, αν η γνωστή υλιστική απόφαση του Λούντβιχ Φόιερμπαχ: «Ο άνθρωπος είναι ό,τι τρώει» εξακολουθεί να ισχύει ακόμη στο ακέραιο, τότε όποιος τρώει κρέας ούτε κομμουνιστής ούτε αντεξουσιαστής ούτε αναρχικός μπορεί να είναι: είναι κάποιος που ασπάζεται τις πρακτικές του φασισμού.

Οι καταπιεσμένες ανθρώπινες τάξεις και τα ζώα έχουν μία κοινή ιστορία στη διάρκεια της οποίας αμφότεροι αντιμετώπισαν την κυρίαρχη τάξη με τρόπο ανταγωνιστικό από τη θέση των πλασμάτων που υποφέρουν, που ταπεινώνονται, που καταπιέζονται και τα οποία εγκαταλείπονται· τα πρώτα ως υποκείμενα, τα δεύτερα ως «αντικείμενα» της απελευθέρωσης. Είναι αυτός ο κοινός εχθρός που ευθύνεται για την εκμετάλλευσή τους, αφού αντλεί κέρδος από αυτήν, και την ίδια στιγμή οργανώνει

με διάφορους τρόπους την καταπίεσή τους. Επομένως, όπως η ιδέα της απελευθέρωσης των ζώων μένει ασυνεπής, όταν απορρίπτει την ιστορική-υλιστική κριτική της κοινωνίας, έτσι και η αντισυστημική πάλη παραμένει εξίσου ελλιπής και ασυνεπής, όταν αρνείται να αναγνωρίσει ότι σήμερα η απελευθέρωση των ζώων πρέπει να συνιστά αναπόσπαστο και αναντικατάστατο τμήμα της σύγχρονης πολιτικής, τόσο θεωρητικά όσο και πρακτικά. Οποιοσδήποτε επιθυμεί έναν κόσμο δίχως εκμετάλλευση, κυριαρχία και πόνο, υποχρεώνεται να αναγνωρίσει ότι η οδύνη των ζώων αποτελεί μία αναμφισβήτητη πραγματικότητα και να παλέψει για την κατάργησή της.

Δεν έχουμε την ψευδαίσθηση ότι, αν γίνουμε όλοι χορτοφάγοι ή, ακόμη καλύτερα, βίγκαν, θα σταματήσουν η εκμετάλλευση του ανθρώπου από άνθρωπο και η συστημική βία ή θα ανατραπούν οι σχέσεις παραγωγής. Ο καπιταλισμός αποδεικνύεται μία τεράστια κοιλιά που μπορεί να καταπιεί, να χωνέψει και να αφομοιώσει κυριολεκτικά τα πάντα, ακόμη και τις πλέον ριζοσπαστικές-ανατρεπτικές ιδέες. Ωστόσο, μολονότι είναι προφανές πως μία βίγκαν διατροφή από μόνη της δεν φέρνει την επανάσταση –όσο δεν εξαλείφονται οι ταξικές εκμεταλλευτικές σχέσεις, μένουν άθικτοι οι σημερινοί όροι του παγκόσμιου εμπορίου, και ο έλεγχος όσων παράγονται, του τρόπου και των μέσων παραγωγής τους βρίσκεται στα λιγοστά χέρια της κυρίαρχης τάξης, με το κεφάλαιο να ιδιοποιείται τα πάντα (ανθρώπους, ζώα και φύση)–, το στοιχείο αυτό καθόλου δεν μειώνει την πρωτεύουσα θέση που κατέχει στην αντικαπιταλιστική πάλη το ζήτημα των ζώων: ιδού ένας τρόπος να αποδείξουμε ότι θέλουμε πραγματικά να αλλάξουμε τον κόσμο· τα υπόλοιπα δεν είναι παρά προφάσεις εν αμαρτίαις και βολικά προσχήματα. Αν ο κομμουνισμός είναι ο στόχος, η λύση του προσεχούς μέλλοντος, ο αντιειδισμός συνιστά το αντίδοτο που από τούτη τη στιγμή κιόλας οφείλουμε να λάβουμε, ώστε η πορεία προς τον στόχο να μη μείνει ανολοκλήρωτη. Άλλωστε η απελευθέρωση των ανθρώπινων πλασμάτων, των ζώων και της φύσης δεν είναι τρία διαφορετικά στάδια, αλλά οι τρεις πλευρές, αδιαχώριστες μεταξύ τους, της ίδιας χειραφετικής διαδικασίας.

Μία εκτενέστερη μορφή του παραπάνω κειμένου βρίσκεται στη συλλογή δοκιμίων **Να σπάσουμε τα κλουβιά-κελιά. Κείμενα αντιειδισμού, που κυκλοφόρησε πρόσφατα από τις Εκδόσεις των Συναδέλφων.*